

LIETUVOS KELIAUTOJŲ POREIKIŲ TYRIMAS COVID-19 PANDEMIJOS KONTEKSTE

Rima Karsokienė

Klaipėdos universitetas

Sveikatos mokslų fakultetas

Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda, Lietuva

Elektroninis paštas: karsokiene.rima@gmail.com

Telefonas : +370 46 398551

Leta Dromantienė

Klaipėdos universitetas

Sveikatos mokslų fakultetas

Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda, Lietuva

Elektroninis paštas: leta.dromantiene@ku.lt

Telefonas: +370 46 398551

Pateikta: 2021 m. gegužės 11 d.; priimta spausdinti 2021 m. lapkričio 11 d.

DOI: 10.13165/SMS-21-12-1-02

Santrauka. *Tyrimo aktualumą lemia tai, kad turizmo industrija išgyvena patį sunkiausią laikotarpį savo istorijoje dėl 2020 m. sausio 30 d. Pasaulio sveikatos organizacijos paskelbtos COVID-19 krizės, kuri palaipsniui virto ir 2020 m. kovo 11 d. buvo įvardyta pasauline pandemija. Kelionių suvaržymai, įvesti siekiant sustabdyti viruso plitimą, pragaištingai paveikė visą turizmo industriją tiek visame pasaulyje, tiek ir Lietuvoje. Turizmas – itin svarbi pasaulio ekonomikos infrastruktūros dalis, Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacijos duomenimis, generuojanti 10 proc. bendrojo vidaus produkto ir išlaikanti 1 iš 10 visų pasaulio darbo vietų. Turizmo sektorius yra itin dinamiškas, reikalaujantis greitos reakcijos į kintančią aplinką ir rinką. Tačiau taip*

pat turizmas yra labiausiai COVID-19 pandemijos paveiktas sektorius. Pasklidus COVID-19 pandemijai, VVTAT duomenimis, kelionių organizatoriai Lietuvoje per 2020 metus patyrė 9,5 mln. Eur nuostolių, o jų pajamos vidutiniškai krito 58 proc. Darbo tikslas – išanalizuoti keliautojų elgsenos ir pasirinkimo motyvus pandemijos metu.

Reikšminiai žodžiai: COVID-19 pandemija, turizmas, keliautojai, elgsena.

Įvadas

Pasak K. M. Haywood¹, šiuolaikinis turizmas dėl COVID-19 viruso prasidėjusios pandemijos, kuri paveikė visus ekonomikos sektorius pasauliniu mastu, bet labiausiai nukentėjo turizmo industrija, reikalauja skubaus tyrimo (angl. *interrogation*) ir vartotojų poreikių analizės. Rinkos pokyčių suvokimas yra esminis veiksnys, kelionių agentūroms leidžiantis išlikti versle². Išvykstamojo turizmo įmonių veiklos rizika išaugo šiam turizmo segmente todėl, kad išvykstamasis turizmas, ypač užsakomųjų skrydžių organizavimas, yra susijęs su didelėmis išlaidomis ir įsipareigojimais dar prieš išvykstant klientams į kelionę. Tokiu atveju, kai atsiranda informacijos apie apribojimų įvedimą arba draudimą skristi į paskirties vietą, kelionių organizatoriai privalo keisti datą, taip pat pakeisti užsakymą į kelionių kuponą arba grąžinti kliento sumokėtus pinigus per nurodytą terminą. Lietuvos statistikos³ duomenimis, 2020 m. trečiąjį ketvirtį Lietuvos gyventojų į užsienį keliavo žymiai mažiau:

- Į užsienį 2020 m. trečiąjį ketvirtį keliavo 164,2 tūkst. šalies gyventojų, arba 73,6 proc. mažiau nei per tą patį 2019 m. laikotarpį, vidutinė kelionės užsienyje trukmė buvo 6,6 nakvynės.
- Kelionių į užsienį skaičius 2020 m. trečiąjį ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2019 m. laikotarpiu, sumažėjo 69,7 proc. Lietuvos gyventojai buvo išvykę į 227,4 tūkst. kelionių. Kelionės su turizmo paslaugų rinkiniu, įsigytu turizmo paslaugas teikiančiose įmonėse, sudarė 7,7 proc. visų kelionių, arba 87,8 proc. mažiau nei 2019 m. trečiąjį ketvirtį.
- Asmeninės kelionės sudarė 82,2 proc. visų kelionių į užsienį, verslo kelionės – 17,8 proc. (5 pav.). Šį reiškinį, be tiesioginės pandemijos įtakos, taip pat paveikė naujų vaizdo konferencijų platformų internete, tokių kaip „Zoom“, „Microsoft Teams“ ir „Google Meet“ atsiradimas.
- Daugiausia keliauta į Latviją (68,5 tūkst., arba 30,1 proc. visų kelionių), Lenkiją (23 tūkst., arba 10,1 proc.), Vokietiją (20,7 tūkst., arba 9,1 proc.), Graikiją

1 Haywood, K. M., “A post COVID-19 future – tourism re-imagined and re-enabled”, *Tourism Geographies Journal* 22, 3 (2020): 599–609, <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1762120>.

2 Klonowska, K., and Bindt, P., “The COVID-19 Pandemic: Two Waves of Technological Responses in the European Union” (Hague Centre for Strategic Studies, 2020), <https://www.jstor.org/stable/resrep24004>.

3 <https://stat.gov.lt>

(13,9 tūkst., arba 6,1 proc.), Estiją (12,9 tūkst., arba 5,7 proc.) ir Jungtinę Karalystę (10,6 tūkst., arba 4,7 proc.)⁴.

Analizuojant šiuos statistinius duomenis, kyla problema, kad kelionių organizatoriams ir kelionių agentūroms dėl kasdien kintančių pandemijos plitimo mastų bei besikeičiančių karantino sąlygų neįmanoma planuoti ateities darbų, todėl nėra galimybių objektyviai vertinti būsimų kelionių organizavimo sąlygų ir rizikos. Finansinę padėtį apsunkina būtinybė grąžinti klientams jų įmokas už neįvykusias keliones dėl karantino ar ekstremaliosios situacijos paskelbimo, nes dalis kelionių organizatorių lėšų jau yra iššaldytos paskirties vietose. Tikėtina, kad po 2021 m. turizmo sektorius Lietuvoje gali susitraukti 70–80 proc., todėl norint, kad jis išliktų gyvybingas ateityje, būtina visapusiška valstybės pagalba siekiant kompetentingus darbuotojus ir grąžinti avansus už nesuteiktas paslaugas. Siekiant palaikyti likvidumą šiuo metu turizmo sektoriui yra teikiamos paskolos su valstybės garantija, taikoma prastovų sistema, smulkioms ir vidutinėms įmonėms skiriamos subsidijos, nuomos ir palūkanų kompensavimo priemonės, derybos su kreditoriais ir partneriais, dalinai net perorientuojama veikla. Savo ruožtu turizmo bendrovės visomis išgalėmis gerina veiklos efektyvumą ir mažina sąnaudas. Tikslinga ištirti keliautojų pasirinkimus COVID-19 pandemijos kontekste tam, kad būtų galima numatyti keliaavimo organizavimo pokyčių prognozes, keliones organizuojančių įmonių reorganizacijos kryptis ir atskleisti keliautojų požiūrį į saugių kelionių koncepcijas.

2. Keliautojų elgsenos tyrimo metodologija

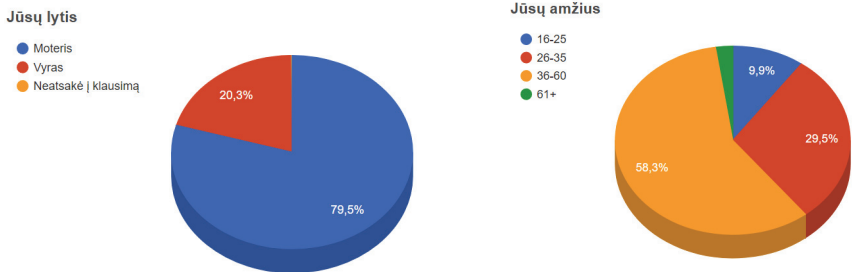
Siekiant išsiaiškinti objekto keliautojų elgsenos požymius ir prognozuoti pasirinkimų kaitą pasirinktas kiekybinis tyrimas. Tyrimu siekiama statistiškai pagrįsti tiriamųjų esminius požymius, elgsenos reiškinį priežastinius ryšius ir funkcionavimo dėsnius⁵. Kiekybinis tyrimas orientuotas į keliautojų elgsenos požymių, kurie gali būti išmatuoti ir išreikšti skaičiais, identifikavimą padedant atskleisti pandemijos poveikį jų pasirinkimams kelionių organizavimo prizmėje. Kiekybinio tyrimo duomenys rinkti anketavimo metodu. Apklausa metodas yra vienas dažniausiai taikomų ir populiariausių duomenų rinkimo metodų, kuris padeda surinkti duomenis apie faktus (pandemijos įtaką keliautojams) ir subjektyvius duomenis (elgsenos pokyčius, nuostatas, požiūrius ir kt.). Įprastinis kiekybinės apklausos požymis – iš anksto apgalvotas ir parengtas tyrimo instrumentas (anketa), kuri padeda susisteminti iš respon-

4 Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, „Lietuvos kelionių organizatorių pajamos krenta, tačiau jie išlieka mokūs“ (pranešimas spaudai, 2020 m. lapkričio 16 d.), <https://www.vvtat.lt/naujienos-ir-pranesimai-ziniasklaidai/377/lietuvos-kelioniu-organizatoriu-pajamos-krenta-taciau-jie-islieka-mokus:1669>

5 Žukauskienė, R., „Kokybiniai ir kiekybiniai metodai“ (PowerPoint prezentacija, 2008), žiūrėta 2021 m. sausio 5 d., <https://www.coursehero.com/file/63840290/kokybiniai-ir-kiekybiniai-tyrimai1-1ppt/>.

dentų gaunamą informaciją. Anketos privalumas tas, kad informacijai surinkti reikia mažiau laiko ir anketavimas yra pigesnis nei interviu, o anketos patikimumą galima įvertinti matematiniais-statistinėmis metodais⁶. Anketa buvo pateikta klausimyno internete metodu taip, kad respondentai patys atsakė į tyrimo klausimus. Respondentas galėjo skirti tiek laiko, kiek norėjo atsakymui į konkretų klausimą. Apklausos kokybę apsprendžia joje pateikiami klausimai, kurie padeda nustatyti tiriamąjį požymį ar reiškinį arba jų ryšius. Šio empirinio tyrimo daliai sukonstruotas unikalus autorių sudarytas tyrimo instrumentas, atliepantis šiandienos situacijai aktualius keliautojams klausimus ir atspindintis kelionių organizavimo veiklos kryptis ir perspektyvas. Kadangi tyrimo patikimumas taip pat labai priklauso nuo respondentų subjektyvių atsakymų į pateiktus klausimus, pateikiamų klausimų kiekis parinktas optimaliai (iš viso 10 klausimų, iš jų – 2 demografiniai anketos pabaigoje), o jų formuluotės suprantamos ir orientuotos į tyrimo tikslines grupes. Klausimai netendencingi, sąmoningai nenukreipiantys respondentų vienokia ar kitokia linkme. Surinkti duomenys taip pat bus palyginti su kitose šalyse organizuotais keliautojų tyrimais – JAV, Australijos, taip pat Europos regione. Anketa platinta 2021 m. kovo mėnesį.

Renkant kiekybinius duomenis atrankos vienetais pasirinkta generalinė visuma – keliautojai, daugiausia gyvenantys ir keliaujantys iš Lietuvos.

1 pav. Respondentų demografinės charakteristikos.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Apklausa.lt duomenis

Kaip matyti 7 pav., respondentų demografinėse charakteristikose dominuoja moterys (79,5 proc.). Tai iš dalies atitinka asmenų, dirbančių turizmo sektoriuje ir dominuojančių socialiniuose tinkluose, lytiškumo tendencijas. Tiriamųjų amžius svyruoja nuo 16 iki 60 ir daugiau metų, didžioji dalis respondentų patenka į 36–61+ m. amžiaus intervalą (58,3 proc.). Kadangi tyrimo imtis gali būti formuojama pasitelkiant tiek statistinius, tiek ne statistinius metodus⁷, tai tyrimo atveju, siekiant imties repre-

6 *Ibid.*

7 Žukauskienė, *supra note*, 5.

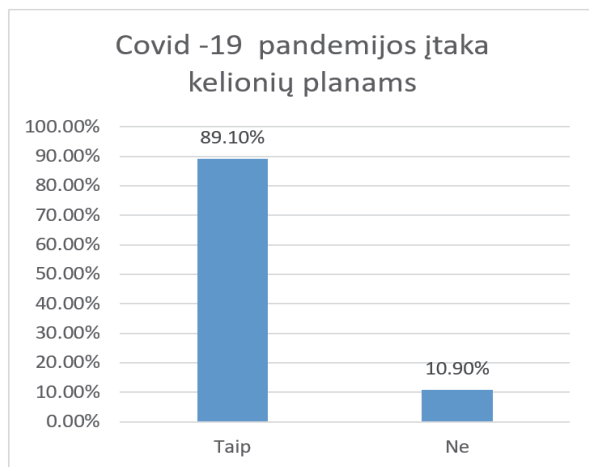
zentatyvumo, pasirinkta statistinė, tikslinė (elementai atrinkti priklausomai nuo tikslų), tipinių (tipiniai atvejai duotai populiacijai siekiant išryškinti tipines charakteristikas) elementų atranka, parengta taip, kad, atsižvelgiant į tyrimo tikslą, kiekvienas nuo 16 iki 61+ m. amžiaus asmuo, turintis sąsajų su kelionėmis, turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas. Metodologijos išvalgose teigiama, kad tyrimo duomenų patikimumas labiausiai priklauso ne nuo tiksliai apskaičiuoto tyrimo imties dydžio, o nuo to, kaip atrinkti respondentai⁸. Šiuo atveju respondentai atrinkti pasitelkus platformas internete, tiesiogiai susijusias su kelionėmis ir turizmu, tokias kaip „mokėk keliauti“, „keliauk po pasaulį ir dalinkis įspūdžiais“, „keliauk per karantiną“, „keliauk Lietuvoje“, „kelionių vadovas“, taip pat keliautojų asmeninius tinklaraščius ir kt. Pagal V. Praude ir E. Shalkovska⁹ rekomendacijas, kada generalinės visumos dydis siekia 100 000 ir daugiau, rekomenduojama apklausti 400 respondentų. Šio tyrimo metu analizei pasirinkta tikslinė generalinė aibė $N = 423$. Galima daryti prielaidą, kad šiuo atveju pasirinkta tyrimo imtis atspindi keliautojų generalinės visumos dalį ir leidžia spręsti apie visumos savybes, ryšius ir požymius.

2. Keliautojų elgsenos tyrimo analizė

Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant programą „SPSS 17“. Ja apskaičiuoti absoliutūs rodiklių dydžiai ir procentinės išraiškos, patikimumo skirtumo (p) reikšmės tarp požymių. Rodiklių skirtumai buvo laikomi statistiškai reikšmingais, kai $p \leq 0,05$. Skirtumui tarp grupių įvertinti taikytas χ^2 Chi-kvadrato (angl. *Chi-square*) metodas. Chi-kvadrato testas užima išskirtinę vietą statistiniuose skaičiavimuose, pasitelkiamas siekiant nustatyti, ar empirinio ir teorinio skirstinių skirtumas yra reikšmingas. SPSS Chi-kvadrato kriterijus šiame tyrime skaičiuojamas pagal Pirsono (*Pearson*) formulę. Ranginių kintamųjų sąsajų nustatymui naudota Spirmeno (*Spearman*) koreliacija. Anketos rezultatai pateikiami lentelėse ir diagramose, kurios braižytos naudojant „Microsoft Office Word 2010“ ir „Microsoft Office Exel 2010“ programas.

8 Marshall, C., and Rossman, G. B., *Designing Qualitative Research*, 4th edition (Thousand Oaks: Sage Publications, 2006).

9 Praude, V., and Shalkovska, E., “Marketing Factors of Formation of Company’s Customer Equity”, *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, no. 52 (2009): 63–75.

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar pandemija turėjo įtakos jų kelionės planams.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

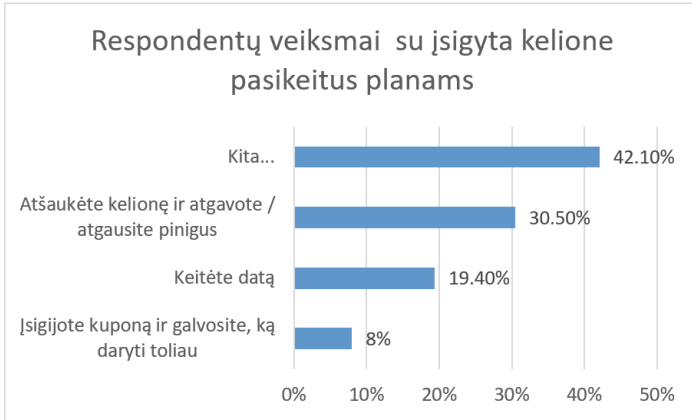
Gauti rezultatai parodė (2 pav.), kad beveik 90 proc. apklaustųjų COVID-19 pandemija turėjo įtakos jų kelionių planams. Atsakymai atskleidžia, kaip reikšmingai šis faktorius veikia keliavimo pasirinkimą – žmonės planuoja atidėti keliones tol, kol bus rizika užsikrėsti virusu.

1 lentelė. COVID-19 pandemijos įtaka respondentų kelionių planams ir jų organizavimo įpročiams

			Ar CO-VID-19 paveikė Jūsų kelionių planus?	Ar dėl CO-VID-19 pandemijos situacijos keisis Jūsų kelionių organizavimo įpročiai?	Ar planuojate kelionę 2021 metams?
Spearman rho	Ar COVID-19 paveikė Jūsų kelionių planus?	Koreliacijos koeficientas	1.000	.147**	.098*
		Sig. (2-pusis)	.	.003	.044
		N	423	423	423
	Ar dėl CO-VID-19 pandemijos situacijos keisis Jūsų kelionių organizavimo įpročiai?	Koreliacijos koeficientas	.147**	1.000	.093
		Sig. (2-pusis)	.003	.	.056
		N	423	423	423
	Ar planuojate kelionę 2021 metams?	Koreliacijos koeficientas	.098*	.093	1.000
		Sig. (2-pusis)	.044	.056	.
		N	423	423	423
**. Koreliacija žymi 0.01 lygyje (2-pusis)					
*. Koreliacija žymi 0.05 lygyje (2-pusis)					

Šaltinis: sudaryta autorių pasitelkus SPSS pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

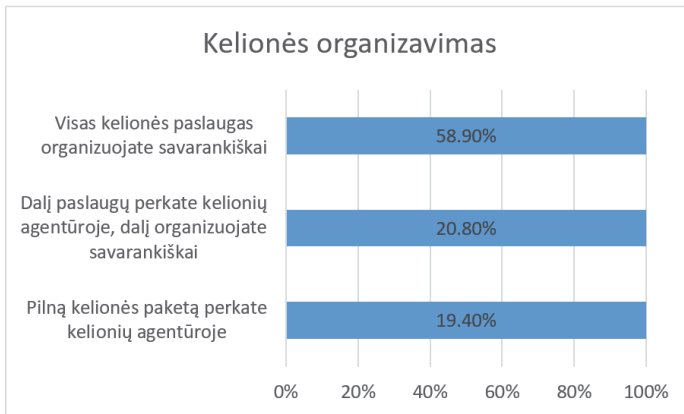
Atlikus koreliacinę analizę (1 lentelė) nustatytos statistiškai reikšmingos tarpusavyje sąsajos. Vertinant rezultatus galima pastebėti, kad COVID-19 viruso paplitimas statistiškai reikšmingai susijęs su kelionių planavimu ($r = 0,098$; $p = 0,044$) ir jų organizavimo įpročiais ($r = 0,147$; $p = 0,003$). Tai rodo, kad virusas labai pakoregavo keliautojų elgseną ir stipriai paveikė kelionių planavimo ir organizavimo įpročius.

3 pav. Respondentų veiksmai, susiję su įsigyta kelione, pasikeitus planams.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

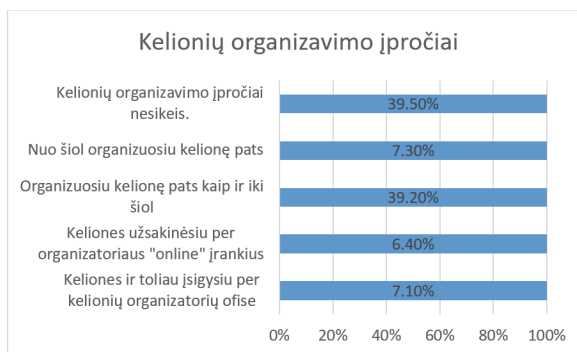
Tyrimo (3 pav.) rezultatai rodo, kad beveik trečdalis apklaustųjų, pasikeitus kelionės planams, atšaukė keliones ir siekė atgauti arba jau atgavo pinigus COVID-19 viruso pandemijos laikotarpiu. Penktadalis respondentų keitė kelionės datą. Galima teigti, kad karantino įvedimas ir didelis sergamumas COVID-19 virusu vertė keliautojus keisti kelionių datas, grąžintis įmokėtus užstatus arba įsigyti kuponus ateičiai.

4 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal kelionės organizavimą.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

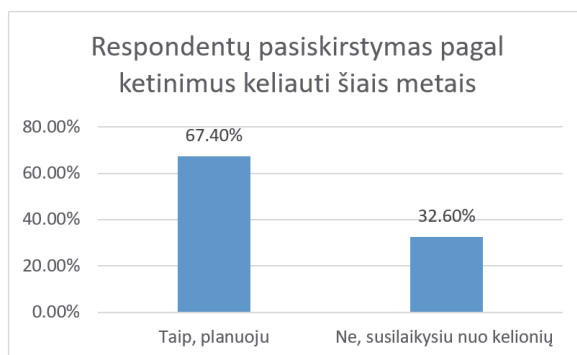
Tyrimo rezultatai atskleidė (4 pav.), kad dauguma keliautojų linkę kelionės paslaugas organizuoti savarankiškai. Penktadalis keliaujančių asmenų nurodė dalį paslaugų perkantys kelionių agentūroje, o dalį organizuojantys savarankiškai. Pilną kelionės paketą perkantys kelionių agentūroje teigė beveik 19,4 proc. apklaustųjų.

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal kelionių organizavimo įpročius.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

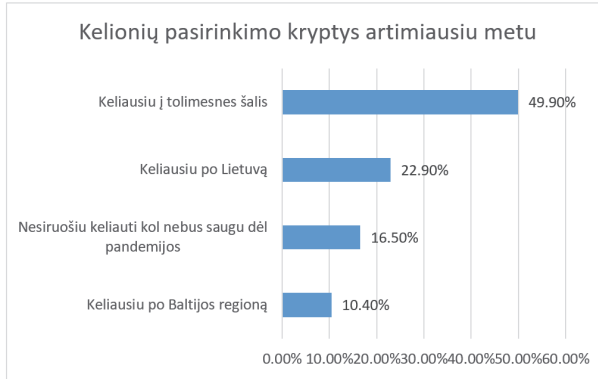
Remiantis 5 pav. duomenimis matyti, kad Lietuvos gyventojų kelionių organizavimo įpročiai ženkliai nesikeis (39 proc.). Tų, kurie keliones organizuos patys, padaugėjo tik 7 proc. Rezultatai rodo, kad tik mažuma keliaujančių žmonių keliones linkę įsigyti naudodamiesi organizatoriaus įrankiais internete.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ketinimus keliauti artimiausiu metu.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Siekiant įvertinti 2021 m. keliavimo prognozes, respondentų buvo klausama, ar jie ketina keliauti artimiausiu metu (6 pav.). Svarbu paminėti, kad noro keliauti dabartinė pandemija nenugalėjo – net 67,4 proc. respondentų teigė, kad planuoja vykti į kelionę tada, kai bus saugu tai daryti, o likusioji dalis apklaustų respondentų linkę nuo jų susilaikyti ar jas atidėti.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal kelionių pasirinkimo kryptis 2021 metams.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Tyrimo rezultatai leido išsiaiškinti, kad pandemija nepakeitė Lietuvos gyventojų keliavimo krypčių ir nesustiprino traukos vietiniam ar regioniniam turizmui (7 pav.). Beveik pusė respondentų nurodė keliausiantys į tolimesnes šalis. Vis daugiau atsiranda žmonių, kurie dėl nuotolinio darbo ar mokslų ryžtasi keliauti į šiltesnius kraštus ne savaitei, bet kur kas ilgesniam laikotarpiui, vadinamųjų darbo atostogų. Renkamasi keliauti saugiomis kryptimis, kur galima aktyviai sportuoti, vaikščioti pajūriu ir nebūti karantine. Ir tik ketvirtadalis apklaustų asmenų teigė planuojantys keliauti po Lietuvą. Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad saugumas keliautojams yra svarbus veiksnys pandemijos laikotarpiu, todėl dalis respondentų keliauti neketina tol, kol nebus saugu. Keliones po Baltijos regioną rinkęsi penktadalis apklaustųjų.

2 lentelė. Kelionių pasirinkimo kryptys pagal amžiaus grupes

16–25 m. 26–35 m.		Jūsų amžius					Iš viso
		36–60 m.	61+				
Keliausiu po Lietuvą	Dažnis	7	32	57	2	98	
	%	1.7 %	7.6 %	13.4 %	.5 %	23.1 %	
Keliausiu po Baltijos regioną	Dažnis	3	11	29	1	44	
	%	.7 %	2.6 %	6.9 %	.2 %	10.4 %	
Keliausiu į tolimesnes šalis	Dažnis	24	62	121	4	211	
	%	5.7 %	14.7 %	28.6 %	.9 %	49.9 %	
Nesiruošiu keliauti tol, kol nebus saugu dėl pandemijos	Dažnis	7	20	40	3	70	
	%	1.7 %	4.7 %	9.5 %	.7 %	16.5 %	
Iš viso	Dažnis	41	125	247	10	423	
	%	9.7 %	29.6 %	58.4 %	2.4 %	100.0 %	

Šaltinis: sudaryta autorių pasitelkus SPSS pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

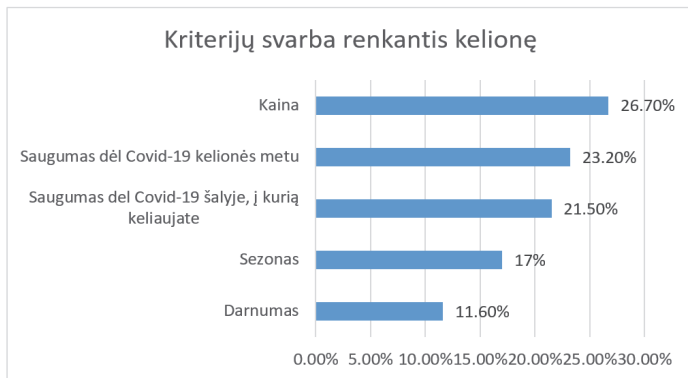
Pagal gautus rezultatus matyti (2 lentelė), kad keliauti į tolimesnes šalis arba planuoti keliones po Lietuvą labiausiai linkę 36–60 metų respondentai. Maža dalis 61 metų ir vyresnių respondentų nurodė keliausiantys po Baltijos regioną. Tyrimo duomenys rodo, kad įvairaus amžiaus žmonės, nepaisydami pandemijos, planuoja keliones. Tačiau saugumas nėra pagrindinis veiksnys renkantis kelionės kryptį.

3 lentelė. Pasirinkimo kryptių statistinio reikšmingumo palyginimas

Chi-kvadrato (angl. <i>Chi-square</i>) testas			
	Vertė	Laisvumas	<i>p</i> vertė (2-pusė)
Pirsono Chi-kvadratas	4.864 ^a	12	.962
Tikimybė	5.087	12	.955
Ordinalinės asociacijos	.203	1	.652
Validuotų atvejų skaičius	423		
a. 9 linijos (45.0 %) turi tikėtiną mažesnę skaičių nei 5. Minimalus tikėtinas skaičius .02.			

Šaltinis: sudaryta autorių pasitelkus SPSS pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Palyginus respondentų atsakymus (3 lentelė), statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta ($\chi^2 = 4,864$, $df = 12$, $p = 0,962$). Tai reiškia, kad kelionių pasirinkimo kryptys nesiskiria pagal amžiaus grupes.

8 pav. Kriterijų svarba renkantis kelionę.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Apklausos rezultatai atskleidė, kad svarbiausias kriterijus renkantis kelionę yra kaina (8 pav.). Lietuviai linkę rinktis pigesnes keliones. Kitas ne mažiau svarbus veiksnys renkantis kelionę yra saugumas dėl COVID-19 šalyje, į kurią keliaujama. Galima numanyti, kodėl COVID-19 pandemija labiausiai paveikė turizmo sektorių: keliautojams svarbus saugumo jausmas renkantis kelionės kryptį. Kiek mažiau reikšmės keliautojai teikė sezonui ir darnumui.

4 lentelė. Svarbiausi kriterijai renkantis kelionę pagal amžių

16–25 m. 26–35 m.		Jūsų amžius				Iš viso		
		36–60 m.	61+					
Kas Jums svarbiausia renkantis kelionę?	Saugumas dėl COVID-19 kelionės metu	Dažnis	8	19	67	4	98	
		%	1.9%	4.5%	15.8%	.9%	23.2%	
	Saugumas dėl COVID-19 šalyje, į kurią keliaujate	Dažnis	7	31	51	2	91	
		%	1.7 %	7.3 %	12.1 %	.5 %	21.5 %	
	Darnumas	Dažnis	5	11	33	0	49	
		%	1.2 %	2.6 %	7.8 %	.0 %	11.6 %	
	Sezonas	Dažnis	4	28	40	0	72	
		%	.9 %	6.6 %	9.5 %	.0%	17.0 %	
	Kaina	Dažnis	17	36	56	4	113	
		%	4.0 %	8.5 %	13.2 %	.9%	26.7 %	
	Iš viso		Dažnis	41	125	247	10	423
			%	9.7 %	29.6 %	58.4 %	2.4 %	100.0 %

Šaltinis: sudaryta autorių pasitelkus SPSS pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Iš 4 lentelės rezultatų matyti, kad kaina yra labai svarbus kriterijus renkantis kelionę įvairioms amžiaus grupėms. Saugumas dėl COVID-19 kelionės metu ir šalyje, į kurią keliaujama, svarbiausias 36–60 metų respondentams. Darnumui ir kelionės sezoniškumui keliautojai teikė mažiau reikšmės.

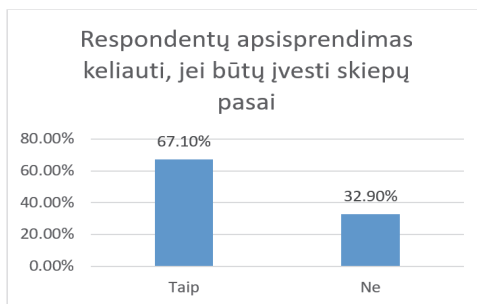
5 lentelė. Kriterijų renkantis kelionę pagal amžių statistinio reikšmingumo palyginimas

Chi-kvadrato testas			
	Vertė	Laisvumas	p vertė. (2-pusė)
Pirsono Chi-kvadratas	21.247 ^a	12	.047
Tikimybė	23.880	12	.021
Ordinalinės asociacijos	6.775	1	.009
Validuotų atvejų skaičius	423		

a. 6 linijos (30.0 %) turi tikėtiną mažesnę sk. nei 5. Minimalus tikėtinas skaičius 1.16.

Šaltinis: sudaryta autorių pasitelkus SPSS pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Palyginus rezultatus nustatyta, kad kelionių pasirinkimo kriterijai statistiškai reikšmingai skiriasi (5 lentelė) priklausomai nuo amžiaus ($\chi^2 = 21,247$, $df = 12$, $p = 0,047$). Saugumo dėl COVID-19 kelionės metu ir šalyje, kurioje keliaujama, kriterijų svarba labiausiai išsiskyrė 36–60 metų amžiaus kategorijoje.

9 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal apsisprendimą keliauti, jei būtų įvesti skiepy pasai.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Pagal gautus rezultatus dauguma keliautojų rinktųsi skiepy pasą, jei jis suteiktų jiems laisvę keliauti be karantino ir testavimų (9 pav.). O trečdalis apklaustų asmenų laikėsi neigiamos nuomonės šiuo klausimu.

6 lentelė. Kelionių planavimas, jei būtų įvesti skiepijimai

Taip, planuoju keliauti šiais metais Ne, susilaikysiu nuo kelionių šiais metais			Ar planuojate kelionę 2021 metams?		Iš viso
Jei skiepijimai suteiktų teisę keliauti be testavimo ir karantinų, ar tai būtų Jūsų pasirinkimas?	Taip	Dažnis	200	84	284
		%	47.3 %	19.9 %	67.1 %
	Ne	Dažnis	85	54	139
		%	20.1 %	12.8 %	32.9 %
Iš viso		Dažnis	285	138	423
		%	67.4 %	32.6 %	100.0 %

Šaltinis: sudaryta autorių pasitelkus SPSS pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Įvertinus gautus rezultatus galima daryti prielaidą, kad beveik pusė respondentų keliautų šiais metais, jei skiepijimas suteiktų teisę keliauti be karantino ir testavimų (6 lentelė). Ir tik penktadalis apklaustų asmenų susilaikytų nuo kelionių nepaisant skiepijimo įvedimo.

7 lentelė. Kelionių planavimo, jei būtų įvesti skiepijimai, statistinio reikšmingumo palyginimas

Chi-kvadrato testas			
	Vertė	Laisvumas	p vertė (2-pusis)
Pirsono Chi-kvadratas	3.650 ^a	1	.042
Tęstinumo korekcija ^b	3.240	1	.072
Tikimybė	3.600	1	.058
Ordinalinės asociacijos	3.641	1	.056
Validuotų atvejų skaičius	423		

Šaltinis: sudaryta autorių pasitelkus SPSS pagal anketinės apklausos 2021 m. duomenis

Palyginus rezultatus grupėse, nustatyta (7 lentelė), kad kelionių planavimas statistiškai reikšmingai skiriasi priklausomai nuo skiepijimo įvedimo: ($\chi^2 = 3.650$, $df = 1$, $p = 0,042$). Tai reiškia, kad gyventojai žymiai aktyviau planuotų keliones šioms metams, jei būtų įvesti skiepijimai, suteikiantys teisę nevaržomai keliauti be testavimo ir karantino.

3. Keliautojų tyrimo lyginimas pasauliniu mastu

Šį tyrimą galima būtų palyginti su kitose šalyse jau atliktomis tiramosiomis mokslinėmis keliautojų apklausomis. L. Neurburger ir R. Egger¹⁰ atliktas kiekybinis keliautojų tyrimas DACH regione, kuriam priklauso tokios šalys kaip Vokietija, Austrija ir Šveicarija, parodė, kad trys ketvirtadaliai apklaustų asmenų buvo linkę keliauti pandemijos laikotarpiu, vienas ketvirtadalis susilaikė nuo kelionių iki tol, kol nebus saugu. Šie duomenys beveik identiškai sutampa su apklaustų Lietuvos keliautojų duomenimis, nes taip pat beveik trys ketvirtadaliai lietuvių ruošiasi keliauti šiemet į kitas užsienio šalis.

Australijoje¹¹ atliktas keliautojų tyrimas parodė, kad gyventojai renkasi keliauti po Australijos salą ir šalia esančią Naująją Zelandiją. Net 61 proc. rinksis vietinį turizmą šių metų sausio–birželio mėnesiais, ir net 72 proc. keliaus po salą liepos–gruodžio mėnesiais. Taip pat tyrime teigiama, kad vietinis turizmas Australijos populiacijoje išlieka populiariausias jau dešimtmetį, ir nors susidomėjimas išvykstanuoju turizmu nuolatos kyla, vietinio turizmo jis nepralenkė. Tai galima paaiškinti salos teritoriniu geografiniu nuotoliu nuo kitų žemynų, teritorijos dydžiu, klimato sąlygomis ir jo įvairove, floros ir faunos gausybe bei kitais žmogiškaisiais faktoriais – poreikio nebuvimu, nacionalizmu ir kt.

JAV „Miles partnership“ studijos¹² keliautojų tyrimo duomenys artimesni Lietuvos keliautojams, nes jame teigiama, kad 69 proc. amerikiečių rinksis keliauti svetur pandemijos laikotarpiu. Lietuvoje šis skaičius siekia 67,4 proc. Tačiau verta pabrėžti, kad, kitaip nei lietuviams, pagrindinis kriterijus renkantis atostogas kitoje šalyje amerikiečiams yra saugumas dėl COVID-19 toje šalyje, o lietuviams svarbiausias kriterijus yra kaina, taip saugumas lieka antroje vietoje. Būtina prisiminti, kad JAV priklauso stipriausių pasaulio ekonomikų septynetui (1 lentelė), todėl kaina daugumai šalies gyventojų nėra reikšmingas kriterijus renkantis kelionę.

Grįžtant į geografiniu, politiniu ir ekonominiu atžvilgiu artimesnį Lietuvai Europos regioną, verta tyrimą palyginti su Europos kelionių komisijos¹³ atliktu keliautojų tyrimu, kuris rodo, kad 52 proc. europiečių keliaus svetur dar šiais metais, o dar 46 proc. prisidės prie jau keliaujančių asmenų tada, kada bus įvesti skiepy pasai. Li-

10 Neurburger, L., and Egger, R., “Travel risk perception and travel behaviour during the COVID-19 pandemic 2020: a case study of the DACH region”, *Current Issues in Tourism* 24, 7 (2020): 1003–1016, <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1803807>.

11 *Beyond COVID-19: Time to explore more of our own backyard* (KPMG publishing, January 2021), <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/au/pdf/2020/beyond-covid-19-rise-of-domestic-travel-tourism-australia.pdf>.

12 Miles Partnership, “Longwoods International’s COVID-19 travel sentiment study”, žiūrėta 2021 m. kovo 2 d., <https://COVID19.milespartnership.com/travel-sentiment-study/>.

13 European Travel Commission, “Europeans increasingly eager to travel” (pranešimas spaudai, 2021 m. sausio 19 d.), <https://etc-corporate.org/news/europeans-increasingly-eager-to-travel-during-spring-2021-as-covid-19-vaccine-rollout-begins/>.

kusioji mažuma susilaikys nuo kelionių šiais metais. Tai rodo, kad Europoje linkusių keliauti žmonių yra net 30 proc. daugiau nei Lietuvoje. Tačiau pagal 7 lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad kelionių planavimas Lietuvoje statistiškai reikšmingai skiriasi priklausomai nuo pasų įvedimo. Lietuvos gyventojai taip pat labiau planuotų keliones, jei būtų įvesti skiepy pasai.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta šiame poskyryje, galima daryti prielaidą, kad pandemija nesustabdė noro keliauti, o paskatino dėl užtęstų karantino draudimų ir ribojimų. Tačiau keliaujant, be ekonominių kriterijų, kurie pandemijos metu sustiprėjo dėl darbo stygiaus ir prarastų pajamų, svarbus yra saugumo jausmas ir atsakingo kelavimo koncepcija.

Išvados

Tyrimo rezultatai neabejotinai parodė, kad COVID-19 pandemijos poveikis keliautojams (viruso paplitimas statistiškai reikšmingai susijęs su kelionių planavimu (1 lentelė) tapo iššūkiu, privertusiu kelionių organizatorius atskirti veiklos prioritetus, ieškoti metodų, kurie leistų išsaugoti tiek klientus, tiek darbuotojus, investuoti į inovacijas ir atsiskaityti už neįvykusių 2020 m. kelionių rezervacijas su klientais (3 pav.). Įmonės priverstos modifikuoti savo tolimesnės veiklos perspektyvas prisitaikydamos prie nuolat kintančių pandemijos diktuojamų karantino sąlygų, taip pat jos privalo būti pasiruošusios pildyti savo keliautojų lūkesčius siekdamas užtikrinti jų saugumą (4 lentelė ir 8 pav.). Kita vertus, keliautojų lūkesčiai kelionių organizatoriams išlieka dideli: daugiau nei pusė apklaustų asmenų planuoja keliauti dar šiais metais už Lietuvos ribų (2 lentelė) ir tik 7,5 proc. respondentų prarado pasitikėjimą kelionių organizatoriais (6 ir 7 pav.) ir ateityje savo keliones planuos patys. Atsižvelgus į ekonominę šalies situaciją, kaina vis dar išlieka keliautojams prioritetas renkantis kelionę, tačiau taip pat jiems proporcingai svarbus saugumas dėl COVID-19 pačios kelionės metu, taip pat ir šalyje, į kurią keliaujama. Likusieji kelionių pasirinkimo kriterijai – sezonas ir kelionės darnumas.

Respondentų teigimu, saugių kelionių ateitis yra skiepy pasai (9 pav.). Ir nors dar tiksliai nežinoma, ar skiepijimas stabdo ligos platinimą, tačiau, kaip teigia A. J. De Soto¹⁴, įgytas imunitetas ir atsparumas COVID-19 virusui suteikia galimybę išvengti sunkių ligos komplikacijų ar net mirties. Keliautojų tyrimas atskleidė, kad 67,1 proc. respondentų rinktųsi skiepy pasą. O pritaikius Chi-kvadrato metodą nustatyta, kad kelionių planavimas statistiškai reikšmingai skiriasi priklausomai nuo skiepy pasų įvedimo, tai reiškia, kad kelionės būtų aktyviau planuojamos, jei būtų įvesti skiepy pasai, suteikiantys teisę nevaržomai keliauti be testavimo ir karantino.

14 De Soto, J.A., "Evaluation of the Moderna, Pfizer/BioNTech, Astrazeneca/Oxford and Sputnik V Vaccines for COVID-19", *Advance Research Journal of Medical and Clinical Science* 7, 1 (2021): 408–414, <https://doi.org/10.15520/arjmcs.v7i01.246>.

Tikėtina, kad vietinis turizmas klestės tik griežto karantino laikotarpiu, kada galima keliauti į kitą savivaldybę, bet negalima skristi į kitą šalį. Keliauti į kitą šalį labiausiai linkę 36–60 m. respondentai ir tik maža dalis vyresnių apklausos dalyvių nurodė keliausiantys po Baltijos regioną. Dėl COVID-19 pandemijos besikeičiančių karantino sąlygų įvairiose šalyse galima manyti, kad populiarės paskutinės minutės kelionės dėl finansinių saugumo sumetimų ir labiau prognozuojamų keliavimo datų. Globalios pandemijos paveikta kelionių organizavimo industrija skatina pomėgiais, įvairiais interesais grįstas asmenines (angl. *taylor-made*) keliones ar net specifines buvusių iki pandemijos populiariausių kelionių rekonstrukcijas, kuriamas pagal individualius keliautojų poreikius.

Rekomendacijos keliautojams COVID-19 pandemijos sąlygomis: patartina kreiptis į kelionių organizatorių ar kelionių pardavimo agentą ir ieškoti galimybių atidėti kelionę vėlesniam laikui; pakeisti jos kryptį arba priimti kitokį kompensacijos pasiūlymą, t. y. ieškoti abiem šalims tinkamo sprendimo. Šioje situacijoje nėra kelionių organizatorių kaltės, todėl svarbu išlaikyti balansą tarp vartotojų teisių ir verslo prisiimtų įsipareigojimų. Keliautojai raginami siekti taikaus susitarimo ir įvertinti galimybes dėl sutarties pakeitimo, o sutarties nutraukimą naudoti tik kaip galutinę priemonę neradus kitų sprendimo būdų. Taip pat tikėtini ilgesni pinigų grąžinimo terminai.

Literatūra

- Beyond COVID-19: Time to explore more of our own backyard*. KPMG publishing, January 2021. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/au/pdf/2020/beyond-covid-19-rise-of-domestic-travel-tourism-australia.pdf>
- De Soto, J.A. “Evaluation of the Moderna, Pfizer/BioNtech, Astrazeneca/Oxford and Sputnik V Vaccines for COVID-19”. *Advance Research Journal of Medical and Clinical Science* 7, 1 (2021): 408–414. <https://doi.org/10.15520/arjmcs.v7i01.246>
- European Travel Commission. “Europeans increasingly eager to travel”. Pranešimas spaudai, 2021 m. sausio 19 d., <https://etc-corporate.org/news/europeans-increasingly-eager-to-travel-during-spring-2021-as-covid-19-vaccine-rollout-begins/>
- Haywood, K. M. “A post COVID-19 future – tourism re-imagined and re-enabled”. *Tourism Geographies Journal* 22, 3 (2020): 599–609. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1762120>
- Klonowska, K., and Bindt, P. “The COVID-19 Pandemic: Two Waves of Technological Responses in the European Union”. Hague Centre for Strategic Studies, 2020. <https://www.jstor.org/stable/resrep24004>
- Marshall, C., and Rossman, G. B. *Designing Qualitative Research*, 4th edition. Thousand Oaks: Sage Publications, 2006.
- Miles Partnership. “Longwoods International’s COVID-19 travel sentiment study”. Žiūrėta 2021 m. kovo 2 d., <https://COVID19.milespartnership.com/travel-sentiment-study/>
- Neuburger, L., and Egger, R. “Travel risk perception and travel behaviour during the COVID-19 pandemic 2020: a case

- study of the DACH region". *Current Issues in Tourism* 24, 7 (2020): 1003–1016. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1803807>
- Praude, V., and Shalkovska, E. "Marketing Factors of Formation of Company's Customer Equity". *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, no. 52 (2009): 63–75.
- Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. „Lietuvos kelionių organizatorių pajamos krenta, tačiau jie išlieka mokūs“. Pranešimas spaudai, 2020 m. lapkričio 16 d., <https://www.vvtat.lt/naujienos-ir-pranesimai-ziniasklaidai/377/lietuvos-kelioniu-organizatoriu-pajamos-krenta-taciau-jie-islieka-mokus:1669>
- Žukauskienė, R. „Kokybiniai ir kiekybiniai metodai“. PowerPoint prezentacija, 2008. Žiūrėta 2021 m. sausio 5 d., <https://www.coursehero.com/file/63840290/kokybiniai-ir-kiekybiniai-tyrimai1-1ppt/>
- Rima Karsokienė, socialinių mokslų magistrė, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Sporto, rekreacijos ir turizmo katedra. Mokslinių tyrimų kryptys: turizmo vadyba, organizacijų valdymas, inovacijos.
- Leta Dromantienė, socialinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Sporto, rekreacijos ir turizmo katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinės inovacijos, socialinė integracija, organizacijų vadyba, mokymasis visą gyvenimą.

THE BEHAVIOR OF LITHUANIAN TRAVELERS IN THE CONTEXT OF COVID-19

Rima Karsokienė, Leta Dromantienė

Klaipėda University, Lithuania

Summary. *The relevance of this study is determined by the fact that the tourism industry is undergoing the most difficult period in its history due to the COVID-19 pandemic. Travel restrictions imposed to stop the spread of the virus have had a devastating effect on the entire tourism industry, both worldwide and in Lithuania. Tourism is a vital part of the infrastructure of the world economy, generating 10% of total GDP according to the United Nations World Tourism Organization. Hence, this industry was maintaining 1 in 10 of all jobs worldwide before the COVID-19 pandemic. The tourism sector is very dynamic, requiring a rapid response to a changing environment and market. However, tourism is also the sector most affected by the COVID-19 pandemic. After the start of the COVID-19 pandemic, tour operators in Lithuania suffered €9.5 million in losses throughout 2020, and their income fell by an average of 58%.*

The aim of this article is to analyze the motives and choices of travelers' behavior regarding travel priorities during a pandemic.

The research methodology consisted of the analysis of scientific literature alongside

documentary and statistical data regarding the effects of the COVID-19 pandemic on the tourism sector. This was accompanied by quantitative research on travelers' behavior in Lithuania.

The results of this study unequivocally show that the impact of the COVID-19 pandemic on travelers was over 89%. Due to the changing quarantine conditions brought about by the COVID-19 pandemic in various countries, last-minute travel is expected to become popular for reasons of financial security and allowing more predictable travel dates. The travel industry, after having been affected by the global pandemic, encourages hobby, tailor-made trips, or even specific reconstructions of the most popular pre-pandemic trips that are designed around the individual needs of travelers.

Respondents also indicated that the future of safe travel lies in vaccine passports and, although it is not yet known exactly whether vaccination inhibits the spread of the disease, acquired immunity and resistance to the COVID-19 virus provides an opportunity to avoid severe complications or even death. A survey of travelers revealed that 67.1% of respondents would choose a vaccine passport, and the Chi-squared test found that travel planning differed statistically significantly depending on the introduction of vaccination passports. This means that travel planning would be more active if vaccination passports were introduced to allow unrestricted travel without testing and quarantine.

Keywords: COVID-19 pandemic, tourism, travelers, behavior.

Rima Karsokienė – socialinių mokslų magistrė, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Sporto, rekreacijos ir turizmo katedra. Mokslinių tyrimų kryptys: turizmo vadyba, organizacijų valdymas, inovacijos.

Leta Dromantienė – socialinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Sporto, rekreacijos ir turizmo katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinės inovacijos, socialinė integracija, organizacijų vadyba, mokymasis visą gyvenimą.

Rima Karsokienė – Master of Social Sciences, Faculty of Health Sciences at Klaipėda University. Research interests: tourism management, organizational management, innovations.

Leta Dromantienė – Doctor of Social Sciences, HP, professor at Klaipėda University. Research interests: social innovations, social integration, organizational management, studying for life.